

*Tsepkalo Tetiana Oleksandrivna, Kherson State University
postgraduate student, the Faculty of Philology and Journalism
E-mail: tanuysya@ukr.net*

*Цепкало Тетяна Олександрівна, Херсонський державний університет
аспірант, факультет філології та журналістики
E-mail: tanuysya@ukr.net*

Mythological symbols of the Moon image in the poetry of Svetlana Yovenko

Міфологічна символіка образу місяця в поезії Світлани Йовенко

Міфологізм літературного твору охоплює вербалізацію етнокультурних вірувань народу, елементи світової міфології та індивідуально-авторське міфотворення. Міфомислення окремого митця реалізується через відображення та реконструкцію прадавнього світобачення, а також передбачає творення нової міфології, яка за своїм смисловим навантаженням може нашаровуватися на традиційні складові міфотворчості або нести у собі зовсім нове семантичне значення та нові поняття, що можуть цілком поєднуватися із національними та світовими міфоструктурами. Відтак зміст авторського міфу несе у собі зовсім новий міфологічний код, що жодним чином не впливає на традиційні і загальноприйняті міфологічні конструкції, а навпаки – взаємодіє з ними.

Міфологічні елементи художньої творчості Світлани Йовенко об'єктом вивчення в українському літературознавстві ще не були, проте досить широко висвітлено феміністичний аспект її літературного доробку, що підтверджують наукові розвідки А.Каплієнко, Г.-П.Рижкової, Т.Качак, С.Філоненко та ін. Аналіз особливостей художнього моделювання світу у прозових творах С.Йовенко зустрічаємо лише у працях Л.Кулакевич, проте фундаментального обґрунтування міфологічних символів та архетипних

образів у творчості письменниці наразі немає, що й зумовлює актуальність та необхідність нашого дослідження.

Метою нашої статті є окреслення міфологічного континууму архетипного образу місяця в поетичних творах Світлани Йовенко та вивчення індивідуально-авторського міфотворення на основі міфоаналізу астрального символу.

Відповідно до мети визначимо завдання нашої розвідки: оприятити образ місяця в поезії С.Йовенко, проаналізувати його художнє відтворення, дослідити його авторську інтерпретацію відповідно до слов'янської міфологічної традиції, детально розглянути авторську світоглядну позицію у трактуванні міфологеми місяця.

Лунарний образ в поезіях української поетеси Світлани Йовенко сповнений глибокого символічного підтексту, виражає особливі авторські інтенції у відтворенні навколишнього світу та особистих вражень. У вірші «Місяць і Кура (з Джансуга Чарквіані)», що тематично переплітається із поетичною творчістю вище згаданого грузинського поета, але не є переспівом його лірики, образ місяця супроводжує як природні реалії (вітер, хмари, дощ, шум прибою), так і особистий стан ліричного героя (скорбота, смуток). Тут місяць взаємодіє із нічною річкою, а дощова погода викликає внутрішні переживання, відчуття тривоги, страху: *«Загрозлива / хмар каламуть, круговерть, / і місяць тремтливий тіка від погоні. / Для серця / достатньо скорботи Сіоні – / і чаша наповнена вщерть»* [5, с.20]. Інверсія в описі погодних явищ не лише відповідає вимогам віршового розміру чи набуває конотації емоційності, але й акцентує увагу читача саме на тривожних нотках, де навіть небесне світило тремтить від жаху й намагається втекти від цього лиха. Ця картина цілком співвідносна із скорботою в серці ліричного героя в стінах Сіоні – головного храму столиці Грузії Тбілісі.

Екзистенційні мотиви, що проступають у кожному рядку цієї поезії, охоплюють й образ-символ місяця, який присутній у кожній строфі цього твору і метафорично відтворює ворожість світу, страх, самотність тощо:

«Крцаніські вітри, / і ніч – як ріка, / і десь Руставелі строфа виника, / подібна до шуму прибою, / і світла гіркота, / і місяць, Кура / доймають своєю мене ворожбою – / ріки і непевних підсвічувань гра» [5, с.20]. Навіть відсвічування нічного світла на хвилях грузинської річки Кура в цьому вірші сповнене непривітності, відчуженості та химерності. Передача неспокою в душі ліричного героя відбувається за допомогою полісиндетону, де перерахування природніх реалій провокує виникнення суперечливих та гірких почуттів у нього.

Лунарний образ у Світлани Йовенко має складний зміст, оскільки в ньому переплітаються міфологічні, психологічні та екзистенційні аспекти, що від об'єктивації навколишньої природи переходять до відображення глибоких особистісних вражень та переживань. Навіть після закінчення грози у душі ліричного героя поезії «Місяць і Кура (з Джансуга Чарквіані)» залишається порожнеча, самотність та сум, що підтверджується міфологемами місяця та ріки: *«Та дощ одійшов – і одміна різка: / у чистому світлі рантово ріка / сіяє... / О, нині у моді сюрпризи! / Кура розгубилася – й в кут тупика! / І місяцю воля небесна гірка, / бо надто пустельно й безслізно. / І місяць розбився в ріці, а в мені, / у самому серці, у серці на дні / посріблена плине ріка»* [5, с.20]. Смысловий зв'язок між символічними образами річки, місяця та серця зумовлюється їх переходом один в одного – місяць розбився в ріці, яка плине в серці ліричного героя. Таким чином, екзистенція опосередковано відображає кордоцентричну трансцендентність, що від земного та небесного безмежжя переходить до рецептивного сприйняття навколишньої дійсності.

Кордоцентризм як ментальна риса українського етносу притаманний і Світлані Йовенко. В поезії «Пам'яті Олександри Псьол» із циклу «Вікна у Київ» серце аксіологічно прирівнюється до небесних світил: *«Молилася. При свічці. При сльозі. / При сонці й місяці... При серця світлі... / Прихищена в притулкові князів, / молилася у небеса відквітлі»* [5, с.29]. Молитва як одна з трьох (також піст та милостиня) найвищих добродійностей – це «душевна

розмова людини з Богом при зосередженні всіх сил розуму і серця в їх спільному пориванні до Господа» [1, с.185]. Також молитва пов'язана із небесними світилами, які, за віруваннями давніх слов'ян, мають божественну душу, а налагодження добрих стосунків з ними досягалося саме молитвами [2, с.320]. Метафора *світло серця* несе в собі особливий зміст, оскільки світло – «це духовна основа, що породжує душевні прагнення та поривання» [1, с.484]. Отже, серце, що випромінює світло на рівні з сонцем та місяцем, символізує духовну чистоту та щирість.

Сяйво місяця як символізація життя постає в поетичному творі «Віч-на-віч з пейзажем Івана Марчука» з цього ж циклу: *«Я знаю це. Я чую це в собі: / мінливе світло, мов життя, несмеркле, / і сяйво місяця (я в нім!) – немає смерті! – / і води ночі, голос тиші... біль...»* [5, с.136]. Таким чином, письменниця життя протиставляє смерті, наголошуючи на перемозі світлого начала над темним та репрезентуючи віталістичний струмінь своєї поезії. Життя порівнюється зі світлом – місячним, мінливим, немеркнучим, з яким ліричний герой асоціює самого себе, розчиняючись у ньому та створюючи алюзію на перемогу життя всупереч ночі як темного начала, болі та смутку.

У вірші «В голосі покоління...» із циклу «Це наша молодість» місячний промінь навпаки – розчиняється в людині: *«Місячний промінь / в очах зелених. / Спів дзвенить, мов кришталь! / Та барикада – світ, / а не сцена, / на жаль»* [4, с.16]. Весь навколишній світ ліричний герой пропускає через себе, через своє світосприйняття, що є характерним для пантеїстичного світогляду українського народу.

Відтак місяць у Світлани Йовенко стає невід'ємною частиною життя людини, її порадником, другом. Так, у вірші «Страх втрати» із циклу «Вікна у Київ» звернення до небесного світила стає результатом його персоніфікації та прирівнює його до людини: *«Просторі ночі їм. / Тісні, / щасливі зустрічами ранки. / Мій місяченьку, це мені / так ясно стало на світанку (...)*» [5, с.82]. Всупереч протиставленню ранку і ночі лунарний образ не втрачає свого значення для ліричного героя, проте інтенціонально вказує на

те, що світанок має життєствердний характер лише для людини, означаючи закінчення правління нічного світила.

Ніч і місяць нероздільні один від одного і взаємопов'язані між собою. Саме такими їх зображує С.Йовенко в ліричній поемі «Безсмертя ластівки, або Двоє наприкінці сторіччя»: *«Одну її кохав він!.. І вона / Не знала серцем іншої любові. / Як ніч і місяць, їхні імена»* [3, с.46]. Двоє закоханих, любов яких порівнюється із взаємостосунками ночі та місяця, у такій інтерпретації сприймаються як єдине ціле, що свідчить про їх нерозлучність та силу почуттів. Суголосність глибинних смислів тут дає підстави вважати ніч і місяць не просто взаємозалежними, а й закоханими один в одного, що не суперечить авторському задуму, а навпаки – слугує для експресивного підсилення в змалюванні почуттів.

Несподівані порівняння Світлани Йовенко підсилюють образність та символічність метафоричних структур твору, моделюючи, таким чином, особливу міфологічну наративність. Наприклад, у вірші «Перш, ніж сховається сонце і згасне надія...» схід місяця порівнюється із тремтінням сльози: *«Перше, ніж впливе місяць – сльозою замріє, / перш, ніж освітить півміста, а пів – вбереже, / в присмерку тане обличчя й тихо сіріє... / там, над словами моїми – байдуже й чуже...»* [3, с.183]. Відтак поетеса відтворює екзистенційний стан ліричного героя, котрий, перебуваючи у байдужому та чужому середовищі, навіть нічне світило сприймає крізь призму сліз, що асоціюються зі стражданням. Світлові напівтони, цілком характерні для місяця та нічної пори, використані авторкою для підкреслення самотності, суму, розчарування.

Протилежними інтенціями наділений поетичний твір «Липень у Надинівці», де літня ніч та місячне сяйво наповнюють навколишню природу виключно оптимістичним настроєм: *«При місяці так гостро пахне сіно, / і матіола ходить по подвір'ю, / і затинається швидкий берези шепіт, / де хата кліпа вікнами на ліс»* [3, с.34]. Вся ця метафорична картина, так поетично описана письменницею, поєднує в собі тактильні, зорові, нюхові та

слухові образи, утворюючи синестезію відчуттів. Такий феномен сприйняття дійсності утворює ефект присутності та актуалізує образне мислення читача.

Поєднанням різних чуттєвих образів вирізняється й поезія С.Йовенко «Духмяністю морочила, дурила...», де навіть назва свідчить про взаємодію різних почуттєвих сфер. Світло місяця тут стає тлом, на якому надроджується сад і виникає зорепад: *«Вмирала я – народжувався сад. / Він рухався, і царював, і дихав, / і в сяйві місячнім, в зеленім сріблі віхол / запаморочивсь, виник зорепад»* [3, с. 310]. Ніч та місяць тут мають амбівалентне значення: з одного боку виражають умовну смерть ліричної героїні, а з іншого – відродження природи як надію на продовження життя.

Отже, лірика Світлани Йовенко репрезентує зближення мікро- та макрокосму, що базується на переплетенні особистих переживань та емоцій з небесними реаліями, зокрема через архетипний образ місяця, що найчастіше виражає екзистенційний стан ліричного героя. Через міфологему місяця за допомогою різних художніх засобів авторка передає страх, самотність, сум, розчарування, ворожість світу тощо. Навколишня природа та небесні світила трансцендентно впливають на людину, розчиняючись у ній. Сяйво місяця символізує надію, життя, відродження природи тощо.

Література:

1. Багнюк А. Символи українства: Художньо-інформаційний довідник / А.Л. Багнюк. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 512 с.
2. Войтович В. Українська міфологія / Валерій Войтович. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2005. – 664 с.
3. Йовенко С. Безсмертя ластівки: Лірика. Поеми [Текст] / С.А. Йовенко. – К.: Дніпро, 1989. – 486 с.
4. Йовенко С. Міст через осінь: Поезії [Текст] / С.А. Йовенко. – К.: Дніпро, 1981. – 247 с.
5. Йовенко С. Час любові: Лірика [Текст] / С.А. Йовенко. – К.: Радянський письменник, 1984. – 238 с.

Ключові слова: образ місяця, міфологема, символ, міфопоетика, світобачення.

Ключевые слова: *образ луны, мифологема, символ, мифопоэтика, мировоззрение.*

Keywords: *image of the moon, mythologeme, symbol, mythopoetics, world view.*

Цепкало Т.О. Міфологічна символіка образу місяця в поезії Світлани Йовенко // «The Second International Conference on European Conference on Languages, Literature and Linguistics». Proceedings of the Conference (June 23, 2014). – Vienna: «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2014. – P. 88-93.